

Bernhard Schlink: Viikonloppu | Maailmankirjat

Risto Niemi-Pynttari

POLIITTISUUS KATOSI JA TERRORISTILLE YRITETÄÄN LÖYTÄÄ MIELEKÄSTÄ TEKEMISTÄ

Bernhardt Schlinkin *Viikonloppu* on saksalaisen 70-luvun RAF-terroristin vapautumisen päiviin sijoittuva keskusteluromaani. Ystävät on kutsuttu viikonlopuksi kartanoon juttelemaan menneistä ja huolehtimaan vankilasta päässeen Jörgin tulevaisuudesta näin 2000 luvulla.

Klassiseen tapaan tilanne keskitetään yhteen viikonloppuun, eristyneeseen kartanoon, ja pieneen ihmisjoukkoon jolla on paljon selvitettävää. Neljä ihmistä murhannut Jörg on vanha ystävä, jolle täytyisi löytää töitä. Yllätys on, että näillä entisillä RAF -vapautusrintaman radikaaleilla ei Schlinkin kuvaamana ole enää yhteiskunnallisia mielipiteitä, kukaan ei ole edes vihreä, saati sitten ympäristöaktiivi.

Ennen teoksen positiivisemmän puolen käsittelyä on sanottava, että *Viikonloppu* ei tee oikeutta niille kysymyksille, joita se ottaa esiin. Romaanin asetelma kertoo minusta huolestuttavasta yhteiskunnallisuuden katoamisesta. Olen toki pitänyt Schlinkin kirjoista, varsinkin Lukijasta, mutta myös hänen suomennetuista novelleistaan. Mutta tästä romaanista en pidä, ja minusta Schlinkiltä löytyisi merkittävämpääkin käännettävää. *Sommerlügen – Kesävalheita* – oli viime kesän myydyimpiä teoksia Saksassa.

Schlinkin romaanissa tulee ilmi läpeensä keskiluokkainen todellisuus. Kyse ei ole vain romaanin henkilöiden, entisten 68-radikaalien asenteen muuttumisesta, vaan kyse on myös romaanin kerronnasta ja sen todellisuudesta. Romaanin maailma on tämä: radikaali sukupolvi on havahtunut vasemmisto-ideologisesta unestaan ja löytänyt oikean todellisuuden – joka tarkoittaa yksityiselämää ja uraa, vailla yhteiskunnallista kriittisyyttä.

Tämä on sikäli kummallista, että Schlink itse on juuri 68-sukupolvea. Hän on kertonut opiskelleensa lakia tullakseen yhteiskuntakriittiseksi juristiksi. Tosin muutama vuosi sitten hän kirjoitti *Der Spiegelissä* hyvästit puna-vihreälle politiikalle ja omalle sukupolvelleen. Romaani paljastaa, että samalla Schlink on hyvästellyt kaiken yhteiskunnallisen.

Schlink on selkeä ja tarkka kertoja, kirjakieli on luontevaa. En voi välttyä vaikutelmalta, että kyseessä on eräänlainen puku ja kravatti -kertoja jolle luonteva tapahtumien ympäristö on kartano. Entisten RAF -aktiivien pöytäpaikat on plaseerattu. On illalliskutsut, on laatuviinit ja kunniavieraina on tekonsa sovittanut terroristi. Sunnuntai-aamuna on pieni kirkollinen seremonia.

Ja kuitenkin kyseessä pitäisi olla radikaalin 68-sukupolven suoran toiminnan siipi – juristi, toimittaja, pappi, lääkäri ym. – kokoontuu pohtimaan Jörgin ”elämäntilannetta”. Tässä

2000 -luvun maailmassa kaikki on hyvin, kunhan vain tuo entinen terroristi ja murhaaja löytäisi paikkansa yhteiskunnassa, saisi tavallisia eikä mitään poliittisia töitä.

Seuraavassa otteessa näkyy romaanin todellisuus, siinä entinen terroristi on eräänlainen kuntoutuspotilas, ja entiset vapausliikkeen aktiivit häpeävät jo sitäkin, että ovat nuorena paasanneet kapitalismia vastaan.

“Jättäkää Jörg rauhaan?”

Jos Jörgillä viime vuosina on ollut jotakin liikaa, niin sanoisin että rauhaa. Hän on reippaasti yli viidenkymmenen tai lähellä kuuttakymmentä niin kuin me kaikki, ja hänen elämänsä on ollut ... Miten te sitä kuvailisitte?

Pankkien ryöstämistä ja ihmisten tappamista, terrorismia, vallankumousta ja vankilaa – siinä hänen elämänsä, se jonka hän itse valitsi.

Enkä minä muka saa kysyä, millainen se elämä on ollut! Sitä vartenhan vanhojen ystävien tapaamisia järjestetään, että puhutaan vanhoista ajoista ja kerrotaan, mitä niiden jälkeen on tehty.

“Tiedät yhtä hyvin kuin minäkin, ettei tämä ole tavallinen vanhojen ystävien tapaaminen. Me olemme täällä auttaaksemme Jörgiä löytämään paikkansa elämässä. Ja osoittaaksemme, että elämä ja ihmiset ottavat hänet mielellään vastaan.”

“Se kuuluu sinun ammattiisi, Karin. Minä en toteuta mitään terapeutista työnäkyä. Minä tarjoan Jörgille mielelläni työpaikan. Olen myös valmis auttamaan häntä, jos hän haluaa töitä jostakin muualta. Tekisin sen kenen tahansa vanhan ystävän puolesta, siis myös Jörgin. Että hän on tappanut neljä ihmistä... Jos se ei ole syy sanoa ystävyttä irti, ei se ole myöskään syy hyssyttellä niin kuin hän olisi mimoosa.”

“Terapeuttinen työnäky? Minusta tuntuu, että minä vain muistan vähän paremmin kuin sinä. Ei väkivaltaa ihmisiä vastaan, ja jos sittenkin, niin ei ainakaan kovia heittoaseita vaan pelkästään pehmeitä, tomaatteja ja muniä, mutta kansojen vapaustaistelussa imperialismia ja kolonialismia vastaan tietenkin myös kivääreitä ja pommeja, ja me jotka elämme imperialismin ja kapitalismin suurkaupungeissa olemme vapautustaistelulle velkaa solidaarisuutemme, ja solidaarisuus merkitsee taisteluun osallistumista – oletko unohtanut, että: me kaikki puhuimme niin?

Ei vain Jörg, vaan myös he”, Karin viittasi ympärillä olijoihin, ja sinä itse. Niin, sinulla se jäi pelkiksi sanoiksi, eikä sinun tarvitse selittää minulle, mitä eroa on puhumisella ja ampumisella. Mutta olisiko se jäänyt pelkiksi sanoiksi, jos olisit kasvanut ilman äitiä? Jos sinun olisi yhtä vaikea tulla toimeen ihmisten kanssa kuin Jörgin? Jollei sinulla olisi kykyä tarttua elämään niin määrätietoisesti ja tarmokkaasti?”

“Terroristit hairahtuneet veljemme ja sisaremmme, niinkö?” Ulrich pudisti päätään ja otti kasvoilleen ilmeen; joka sekä osoitti torjuntaa että: inhoa. “Uskotteko tekin tuohon?” Hän katseli toisia.

Hiljaisuuden katkaisi Ilse. “Minä en siihen aikaan puhunut taistelusta. Minä en ylipäänsä puhunut. Minä keitin tyttöjen kanssa kahvia ja kirjoitin kopiopohjia ja kopioin lentolehtisiä.

Sinä et, Karin, etkä sinäkään; Christiane ja siksi minä ihailin ja kadehdin teitä. Ja Jörgiä ja muita taistelijoita minä vasta ihailinkin. Niin, taistelu oli järjetön. Mutta siihen aikaan oli kaikki järjetöntä. Kylmä sota ja: salaiset palvelut ja kilpavarustelu ja Aasian ja Afrikan kuumat sodat kun muistelen sitä, se tuntuu täysin mielettömältä.” Hän nauroi. “Ei niin että asiat nyt olisivat paremmin. Kaikki sittemmin tapahtuneet iskut ja kapinat ja sodat – en osaa ajatella muuta kuin että: se, joka tekee sellaista, on varmasti hullu. Jörgillä on se kaikki takanaan. Eikö se ole sittenkin tärkeintä?”

Romaani on siistiä jälkeä, mutta sen realismi on kravattien ja jakkupukujen todellisuutta; yhteiskunnallinen horisontti on kadonnut.

Ilseen hahmo syventää tätä teemaa ja paljastaa että Schlink on valinnut aiheekseen terrorismin aiheuttaman inhimillisen kärsimyksen. Yhteiskunnallista kytköstä ei ole, on vain inhimillisen kärsimyksen teema. Se on tärkeä, mutta ei kummemmin poikkea median human-interest jutusta minkä tahansa katastrofin kohdalla.

Ilse on kirjoittamista harrastava harmaa nainen. Hän kirjoittaa muistivihkoonsa ja alkaa pohtia erästä mieltään vaivaavaa pientä yksityiskohtaa. Erään toisen RAF-terroristin hautajaisissa, joissa he kaikki olivat läsnä. Siellä Jörg käytti preesensiä ja sanoi “Jan on paras”.

Kirjoittaminen on keskeinen Schlinkin pohdinnan kohde. Esseekokoelmassa *Vergewisserungen*

Über Politik, Recht, Schreiben und Glauben (2005, politiikiasta, oikeudesta, kirjoittamisesta ja uskosta) on nimetty itse asiassa *Viikonloppu* –romaanin teemat, paitsi politiikka on siinä vain ohuen ja mielenkiinnottoman viittauksen kohde.

Ilseen henkilöahmo on kiinnostava, koska hän kirjoittaa. Ensin kirjoittamisen voima ilmenee tapana tutkia asioita ja tarkentaa huomioita: Ilse huomaa kirjoittaessaan seikkoja jotka muilta menevät ohii. Pian faktapohjaiset havainnot muuttuvat kertomukseksi, ja kertoessaan kuinka Jan lavasti kuolemansa Ilse kirjoittaa kuin jännäriä. Ilse tapahtuu se, eettisesti kyseenalainen seikka mikä on tuttua jännäreiden lukijoille, hän ihailee terroristin taitavuutta ja nokkeluutta. Kerrontatapa tekee Janista välttämättä sankarin, joka onnistuu liivahtamaan pois elävien kirjoista, ja on täysin vapaa tekoihin, johon on omistautunut. Tästä kiteytyykin terrorismi -romaanien nykytila: ne palvelevat viihdettä ja jännitystä.

Viikonloppuna tapahtuu yllättävä käänne, joka rikkoo jännäriä kirjoittavan Ilseen eettisesti kyseenalaisen lumon. Jörgin poika ilmaantuu kartanoon ja paljastaa, että hän on tavannut kaikkien niiden perheiden jäseniä joiden isän hänen isänsä on murhannut. Poika on uhrannut suuren osan nuoruuttaan sovittaakseen isänsä murhia.

Tämän vaikutuksesta Ilsekin havahtuu jännäriinsä kirjoittamisesta, hän ja pakottaa itsensä kirjoittamisen raskaimpiin vaiheisiin. Hän päättää kuvata surmatyöt mahdollisimman tarkasti. Se ei ole helppoa, mutta hän kokee että hänen on tehtävä niin. Uhreille on tehtävä oikeutta kirjoittamalla tarkasti, mitä heille tehtiin. Ilse ei ole laatimassa romaania, eikä best-selleriä, itsensä takia hänen on vaan pakko kuvitella ja kirjoittaa murhat mahdollisimman tarkasti.

Tämä on romaanin hyvä puoli. Huono puoli on yhteiskunnallisen puolen pois jättäminen.

Terroristin uhrin, kaksi rahamaailman pohattaa, on kuvattu tavallisina uusperheen isinä, molemmilla suremaan jäävät huomattavan nuori vaimo, ja lapset. Ei ole puhettakaan, että tällaisten, todella monien ihmisten elämän romuttaneiden pomojen lapset omistautuisivat vapaaehtoiselle sosiaalityölle, kun heidän isänsä on yhdellä tilisiirrolla raunioittanut tuhansien elämän ja muuttanut slummiksi kokonaisen teollisuusalueen.

Kaiken kaikkiaan tuntuu, että paljota ei jää käteen jos 68-sukupolven maailmasta poistetaan yhteiskunnallinen valvotuneisuus.